

**ევროპული და აღმოსავლური კულტურა: არქექტიპულ-
ორგანოტროპული თანხვედრები (კონსტანტინე კაპანელი)**

ირმა ბაგრატიონი

ფილოსოფიის დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი.
საქართველო, 6010. ბათუმი, ნინოშვილის ქ. 32/35.
+995 599 947 668. irma.bagratiioni@bsu.edu.ge
<https://orcid.org/0009-0009-6466-0474>

იბრაიმ დიდმანიძე

ფილოსოფიის დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.
საქართველო, 6010. ბათუმი, ნინოშვილის ქ. 32/35.
+995 599 276 600. ibraim.didmanidze@bsu.edu.ge
<https://orcid.org/0000-0001-6695-4980>

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში ჩვენი კვლევის ობიექტს წარმოადგენს თანამედროვე ქართველი ფილოსოფოსის კონსტანტინე კაპანელის მსოფლმხედველობრივი კონცეფცია კულტურის ონტოლოგიური, აქსიოლოგიური და სოციალური საზრისის საკითხებთან მიმართებაში, კერძოდ, კულტურის ფილოსოფიურ-სოციოლოგიური თეორიის ორგანოტროპული პრინციპის არსი და

კონცეპტუალური არგუმენტები კულტურის როგორც ევროპული, ისე აღმოსავლური ტიპის ორგანოტროპული გაგების სასარგებლოდ.

ნაშრომში ნათლად არის ასახული და ჩამოყალიბებული, რომ კულტურის ისტორიული ტიპების არსობრივი გარკვეულობის შესახებ მსოფლმხედველობრივი რეფლექსია კაპანელისეულ ფილოსოფიურ ნააზრევში განხორციელებულია კულტურის ტრადიციული თეორიის ისეთ ძირითად პრობლემზე გავლით, როგორცაა: კულტურის ყოფიერების წესი, მისი გენეზისისა და განვითარების საფუძველდებული ასპექტები, მისი სტრუქტურული მოცემულობისა და მორფოლოგიური სისტემის თავისებურებანი; გარდა ამისა, ერთი მხრივ, ბუნების, ადამიანისა და კულტურის და, მეორე მხრივ, ისტორიის, კულტურისა და ცივილიზაციის ურთიერთმიმართებანი.

ნაშრომში, გარკვეული, გაანალიზებული და ხაზგასმულია კაპანელის თვალსაზრისი კულტურისა და საზოგადოების ურთიერთგავლენის საკითხებზე, კერძოდ, კულტურის, როგორც ღირებულებათა განსაზღვრული სისტემის, სოციალური ფუნქციონირების ზოგადი კანონზომიერებებისა და კულტურის განვითარების ტენდენციებზე საზოგადოებრივი მდგომარეობის ფაქტორთა ზემოქმედების შესახებ.

ნაშრომი წარმოადგენს იმის დასაბუთების აქტიურ მცდელობას, რომ კაპანელის ორგანოტროპულმა მოძღვრებამ, კულტურის ცალკეული სახის ევოლუციური ცვლილებებისა და სოციალურ პროცესთა დინამიკის უწყვეტი კავშირის აღიარებით, ძალზე მნიშვნელოვანი, ეფექტური და ღირებული ღვაწლი დასდო ფილოსოფიური აზრის ისტორიას კულტურის ერთიანი თეორიის შექმნის პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: კაპანელი; ფილოსოფიური; მსოფლმხედველობა; ორგანოტროპული; ევროპული კულტურა; აღმოსავლური კულტურა; ცივილიზაცია.

შესავალი

ევროპული და აღმოსავლური კულტურის სამყარო, როგორც მრავალმხრივი და მრავალგვაროვანი ფენომენი, კონსტანტინე კაპანელის მსოფლმხედველობის განსაკუთრებული კვლევის მიზანია, რამეთუ მისი 'ორგანოტროპიზმის თეორია'¹²⁶ კულტურის ონტოლოგიური და სოციოლოგიური პრობლემატიკის პირველი ფორმირების ერთგვარ მცდელობას წარმოადგენს ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაში.

¹²⁶ ამ თეორიის შინაარსს თავად ავტორი ასე განმარტავს: „მდგომარეობისა და არსის შორის არსებობს მუდმივი ურთერთობა შემოქმედებითი ხასიათისა. მდგომარეობა მოქმედებს არსზე, არსი მოქმედებს მდგომარეობაზე. შემოქმედებითი ურთერთობას მდგომარეობისა და არსის შორის, რომელიც სამყაროს ყოველ კუთხეში თავისებურია, ჩვენ ვეძახით ორგანოტროპიზმს“ (კაპანელი, 1925:8), რაც ასე შეგვიძლია გავიგოთ: ორგანული სამყაროს შემოქმედი ენერგია, ტროპიზმის იდეის ძალით და მასთან შესაბამისობით, მიმართულია ბუნებრივ გარემოსთან შეგუებისა და შეთანაწყობისკენ. კაპანელი მიიჩნევს, რომ აზროვნების ისტორია ვერ დაუშვებს რაიმე გადაცდომას ამ ფორმულიდან, ანუ ვერ ივარაუდებს ჩვენი პლანეტის რომელიმე მოვლენის, როგორც რაღაც ზედრადული და ზესივრცული თავისთავადი კატეგორიის, შესაძლებლობას, რომელიც შესაძლოა სიზუსტით არ მორჩილებდეს ამ განსაზღვრით დადგენილ კანონზომიერებას.

საქმე იმაშია, რომ კონცეპტუალურ დონეზე სრულიად ახალ ცნებასთან გვაქვს საქმე, კერძოდ, მენტალობის განსაკუთრებული პრინციპის არსის ასახვასთან: „არც აღმოსავლეთში, არც დასავლეთ ევროპის ლიტერატურაში სიტყვა „ორგანოტროპიზმი“ ჯერ არავის უხმარია. ჩვენ საქართველოში ამ ს ი ტ ყ ვ ი თ ვიძლევიტ მთელს სისტემას აზროვნებისას“ (კაპანელი, 1925:112). უფრო კონკრეტულად, „ტერმინი „ორგანოტროპიზმი“ კაპანელმა სამეცნიერო სიტყვათხმარებაში ცნებების - „ორგანიზმის“ და „ტროპოს“ შეერთების საფუძველზე შემოიღო. სიტყვა „ტროპოს“ ბერძნული წარმოშობისაა და ქართულად მობრუნებას, მიმართულებას ნიშნავს. ეტიმოლოგიური მნიშვნელობით სიტყვა „ორგანოტროპიზმი“ გულისხმობს [...] გარემოს ზემოქმედების შედეგად მცენარის ორგანოების ზრდაში მიმართულების ცვლას. კაპანელმა ურთიერთობის ეს პრინციპი ბიოლოგიიდან ფილოსოფიაში გადმოიტანა და მთელ სამყაროზე, როგორც მატერიალურ, ისე არამატერიალურ - სულიერ და სოციალურ სინამდვილეზე განავრცო“ (ლობჯანიძე, 2006:45). და, ამდენად, როგორც სამეცნიერო ცნება, „ორგანოტროპიზმი“ მასთან აღნიშნავს სამყაროს მოვლენათა შორის ურთიერთკავშირის დადგენისა და შეფასების პროცესში, ფორმალურ და შინაარსობრივ მხარეთა ურთიერთდამოკიდებულების უნივერსალურ მოდელს.

თუკი გავითვალისწინებთ, რომ ორგანოტრული კონცეფციის ძირითადი მოტივი არის კულტურის ყველა მხარისა და ნიშან-თვისების ახსნა გარემოსთან ორგანულ-სოციალური შედეგების მოთხოვნილებებით, მაშინ, ბუნებრივია, კაპანელთან კულტურა არ შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც ერთიანი ისტორიული პროცესი, საფუძველდებული და განაპირობებული დროში ურთიერთმონაცვლე საზოგადოებრივ მიღწევათა ერთობლიობებით. როგორც ნაშრომში “სოციალური ესთეტიკის საფუძველები. ორგანოტროპიზმი” თავად აღნიშნავს “მსოფლიო კულტურისა და ცივილიზაციის თანდათანობით გაშლაში არ არის მთლიანი დენა, არ არის ერთეულობის მიზანი; სხვადასხვა კუთხიდან სხვადასხვა სახეები და სულები მოჩანან: არიან ეპიზოდები, პერსონები, კერძობანი, ფრაგმენტები, ინდივიდუალური და სოციალური თავისებურებანი, რომელნიც რიგრიგობით იძირებიან მარადიულობის ხახაში და რომელთა შორის არ არის გამაერთიანებელი ხიდი, არ არის გადასასვლელ-გადმოსასვლელი ფონი” (კაპანელი, 1925:26). ამდენად, ორგანოტროპული მსოფლგაგებით, გარკვეული სოციალურ-ისტორიული გარემოებების ერთობლიობა, როგორც ერთგვარი ფაქტორი, გამოკვეთილ შემოქმედებით-იდეოლოგიურ ზეგავლენას ახდენს კულტურის არსობრივ თავისებურებებზე და, თავის მხრივ, კულტურაც, როგორც სპეციფიკური ფაქტორი, ფლობს ისტორიულ შესაძლებლობას, მისთვის ჩვეული და კუთვნილი იერსახეობრივი მახასიათებლებით, გარკვეული შემოქმედებით-იდეოლოგიური ზემოქმედება მოახდინოს სოციალური მდგომარეობის გამოწვევასა და განსაზღვრულობაზე.

მიუხედავად აღნიშნულისა, ორგანოტროპული თვალთახედვა მის ავტორს ერთგვარად მაინც აძლევს გარკვეული კულტურის მთლიანობისა და ინდივიდუალობის წარმოჩენის საშუალებას, რაც კულტურის ცნობილ ისტორიულ ტიპთა განსჯისა და გაანალიზების საფუძველზე ხორციელდება. ამის შესახებ კაპანელი ასე მიაჩნებოდა: “ისტორიული ეპოქები კულტურისა და ცივილიზაციის ენორმულ გაქანებაში შემოდიან თავიანთი გარკვეუ-

ლი სტილებით, პრინციპებით, იდეალებით; ყოველ ეპოქას კულტურისა აქვს ინდივიდუალური სული, გამოსახული როგორც ფორმაში, ისე შინაარსში, - და გამომსახველი მთელი თავისი წყობით სოციალური საჭიროებისა და განცდისა, სოციალური ტკივილებისა და იდეალებისა; კულტურის ფორმები თავიანთი კონსტრუქციებით და მეთოდებით, თავიანთი მასალებით და ფორმებით ემსახურებიან ეპოქის გაბატონებულ გემოვნებას“ (კაპანელი, 1925:129). როგორც ვხედავთ, კაპანელის აზრით, კულტურის ცალკეული კერძო სახე თავისი გამოსახულების შესაქმნელად და არქექტივის წარმოსაჩენად მასალას იღებს და იყენებს თანადროული ეპოქის გრძნობად-ემოციურ მახასიათებლებსა და მისი სულიერი არქიტექტურის თვისობრივ ელემენტებზე გავლით. ამასთან, „იდეა და ფორმა ორი დიდი ელემენტია ყოველი კულტურის შემოქმედების, ცივილიზაციის ყოველი სახისა“ (კაპანელი, 1923:78). როგორ უნდა გავიგოთ ეს?

როგორც ჩანს, „კაპანელი მსოფლიო-ისტორიული პროცესის ერთიანობის იდეის გამოსახულებას გვთავაზობს“ (ბაგრატიონი, 2016:366) განსხვავებული და შეცვლილი სახით, უფრო მდიდარი და სახეობრივი შინაარსის მქონე სურათით, კერძოდ, „თვითმყოფად და განუმეორებელ კულტურათა მრავალფეროვანი კონკრეტული მთლიანობის დასაწყისის, კულმინაციისა და დეგრადაციის ციკლური ისტორიებით“ (ბაგრატიონი, 2016:366). ამ პროცესში, კაპანელთან, გარდამავალი ეტაპის როლის მნიშვნელობას იძენს ევოლუციის ფაქტორი, რომელიც ჯერ კიდევ იდეის დონეზე გულისხმობს კულტურის ერთიანი ფორმაცვალებადი მოდელის თვისობრივი განვითარების ისტორიულ-ინტელექტუალურ ასახვას, სხვადასხვა გარემოებაში ურთიერთგანსხვავებული ღირებულებითი მიმართულებითა და თავისებური ტიპობრივი ნიმუშის სახით განხორციელებას: „კულტურის ისტორიაში ხშირად არის მომენტები მიმდინარეობათა გაერთიანების, სინტეზის: ერთმანეთს საუკუნეთა განმავლობაში დაშორებული ელემენტები სხვადასხვა მიზეზის გამო ერთდებიან, მთლიან სახეს იღებენ. აგრეთვე არის მომენტები გაყრისა და განაპირების:

ელემენტები, რომელნიც წინათ, მთლიან ერთეულში იყვნენ მოთავსებულნი, ერთმანეთს შორდებიან და სხვა და სხვა გზით იწყებენ „ევოლიუციას“, ხეტიალს“ (კაპანელი, 1923:43).

ჩვენთვის საინტერესოა, რომ იდეურად ამ გზით ფორმირებული და განხორციელებული კულტურის ორი კონკრეტული ისტორიული ტიპი, რომელსაც კაპანელი ასახელებს და განიხილავს, როგორც ცალკ-ცალკე, ისე - ერთმანეთთან ურთიერთკავშირში, მოცემულია როგორც დასავლური კულტურა [ევროპული კულტურის სახით] და აღმოსავლური კულტურა; მათი ურთიერთგამიჯვნის ძირითად კრიტერიუმად კი იგი მოიაზრებს და განმარტავს იმანენტური შემოქმედებითი პოტენციალის რეგულარული აქტივიზაციისა და რეალიზაციის ხარისხსა და დონეს: „დასავლეთში ორგანიულად, თანდათანობით, სისტემატიურად ისტორია იძლევა სოციალურ სტრუქტურის დამთავრებულ ფორმებს, ფორმებს, რომელთაც არ აკლიათ შინაგანი სისავსე, შემოქმედების პოტენციური მძლეობა. სულ სხვა არის აღმოსავლეთი. აქ ხშირად ადგილი ჰქონდა უკიდურესობას, მაგრამ სისტემატიური და ორგანიული ხასიათი არ ჰქონებიათ არც ეკონომიურ ინდუსტრიულ ვითარებას, არც კულტურულ-იდეოლოგიურ ფორმებს ცივილიზაციისას“ (კაპანელი, 1925:142).

მეთოდები

ნაშრომის ამოსავალი პრინციპების მეცნიერული მეთოდოლოგიით დაფუძნების მცდელობა ჩვენ მიერ განხორციელდა გარკვეული კვლევითი აქტივის სახით, რომელშიც შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი ძირითადი მიდგომები:

ანალიზური მსჯელობის პროცესში, მდიდარი და საინტერესო ანალიტიკური და დისკურსიული გარემოს შექმნას ემსახურება კომპარატივისტული ანუ ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი; მისი კოგნიტური შესაძლებლობების მეშვეობით, სისტემური ურთიერთშედარებების ფონზე, გამოვლენილია და აღწერილი კულტურათმორისი ურთიერთმსგავსებისა და ურთიერთგავლენის განსაზღვრული პარადიგმები.

კონცეპტუალური რეფლექსიის კონტექსტში ცალკეული მოსაზრებისა და ჰიპოთეზის დასაბუთებულ გაბათილებას ან გამართლებას ვახერხებთ ჰერმენევტიკული მეთოდის, როგორც სათანადო ავთენტურ და ორიგინალ ტექსტთა ადეკვატური ინტერპრეტაციისა და გაგების პოტენციალის, დახმარებით. ამასთან, სამუშაო ფორმატში, ჰოლისტური მიდგომის საფუძველზე, განსაკუთრებულ ყურადღებას ვამახვილებთ თემატური კვლევისთვის რელევანტური ლიტერატურული წყაროდან არგუმენტირებული აზრის გამოტანის მნიშვნელობაზე; ხოლო, ფენომენოლოგიური მეთოდით მიდგომა საშუალებას გვაძლევს ვაჩვენოთ, რომ მეცნიერულ-ინტელექტუალური ნააზრევის კულტუროლოგიური ასპექტების ინტერპრეტირება და შეფასება, გარკვეულწილად, გულისხმობს მასზე მისივე მკვლევარის სუბიექტურ-მსოფლმხედველობრივი გამოცდილების ფსიქოლოგიურ ზეგავლენას.

შედეგები

ნაშრომში გამოკვლეული კონცეპტები და მიღებული დასკვნები შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვკვეთოთ კვლევის პრაქტიკული მნიშვნელობა და ღირებულება კულტურის ფილოსოფიასა და კულტურის სოციოლოგიაში თეორიულ-აქსიოლოგიური პრობლემების განხილვის პროცესში, კერძოდ კი - კულტურის სოციალური აუცილებლობის, როგორც მისი ფუნდამენტური ფუნქციური ასპექტის, წარმოჩენისას.

ამასთან ერთად, კონსტანტინე კაპანელის არასისტემური კულტუროლოგიური ნააზრევის ხანგრძლივი შესწავლისას, ჩვენ მიერ, მასში პირველად გაანალიზდა ევროპულ და აღმოსავლურ კულტურათა არაორდინარული ორგანოტროპულ-შემოქმედებითი ურთიერთმიმართების სპეციფიკური ხასიათი, სახელდობრ, გამოვლინდა მისი წვდომისა და შეცნობის არსებითი ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი თავისებურებანი.

საკვლევი თემის თეორიული საფუძვლების დამუშავების სუსტი ფაქტობრივი არგუმენტაციის ძირითადი მიზეზი კაპანელის არათანმიმდევრული, ეკლექტიკური და სრულიად არააკა-

დემიური ნააზრევის უშუალო შედეგია; კაპანელისეული მსოფ-
ლმხედველობის მთლიან სპექტრში სახეზეა უნებური და, ხში-
რად სრულიად გაუაზრებელი წარმოდგენებისა და შეხედულ-
ებების ავტომატური კომბინაციები. შესაბამისად, ძალიან მწირად
გვეძლევა საშუალება დავასახელოთ და მიმოვიხილოთ სათა-
ნადო სამეცნიერო ლიტერატურა, რომელიც საორიენტაციო დახ-
მარებას გაგვიწევს კულტურის შესახებ ფილოსოფიურ-ორგანოტ-
როპული მოძღვრების აღნუსხვისა და სისტემატიზაციის პროც-
ესში.

დისკუსია

ევროპულ კულტურაზე საუბარს კაპანელი იწყებს და წარმ-
ართავს მისი ზოგადი ისტორიული ტიპების გამოწვლილვით
განხილვის ფონზე. კულტურის აღმოსავლური ტიპის ფენომენი
კი მას მსჯელობაში შემოჰყავს, ერთი მხრივ, ევროპული კულ-
ტურის ისტორიულ თავისებურებათა ხაზგასასმელად და გამოს-
აკვეთად, და მეორე მხრივ, - ორივე მათგანის, როგორც საწყი-
სშივე ორგანოტროპული ბუნების მატარებელ მოვლენათა წარმო-
საჩენად. ამასთან, ყურადღება გამახვილებულია განსახილველ
კულტურათა ჩვეულებრივი, ტიპური მახასიათებლების ამო-
სავალ ელემენტებზე, რომლებიც სულიერი კულტურის მტკიცე
და სანიმუშო ეგზემპლარებს აყალიბებენ.

კაპანელის აზრით, თითოეული კულტურულ-ემპირიული
მოცემულობა მარადიული ტროპიზმის პრინციპზეა დაშენებ-
ული და მისი შინაგანი ენერგიით საზრდოობს: „ცივილიზაცია
ყოვლობის ენტელექტის ქაოტიური ნახტომია და ყოველი ფორმა
კულტურის ტანჯვით ნაქსოვია და ცრემლებით ნარეცხი; იერუ-
სალემი, რომი, ბაბილონი, პარიზი, ბერლინი, ნიუ-იორკი, ლონ-
დონი ბიოლოგიური დელვისა და აორთქლების გიგანტიური სა-
დგურებია“ (კაპანელი, 1925:25). ყოველი კერძო კულტურის ფსი-
ქოლოგია, თავისი არსებით ვარიაციული, განსაზღვრულ დროსა
და სივრცეს მიკედლებული, ტროპული რეფლექსიის ემოციურ-
ტრანსფორმაციული განხორციელება: „პროცესი ინტელექტუა-
ლიზაციისა ემორჩილება დროულ-სივრცეულობას და ძველი

არაბეთის დიდი ბრძენი ალ ფ ა რ ა ბ ი თავის არაბული ვიზიონიზმით ისე გამოსახავს არაბეთის ტროპიული განცდის „ჭემმარტებას“, როგორც კანტი თავის გნოსეოლოგიური დუალიზმით ევროპის ფეოდალურ-არისტოკრატიული რაციონალიზმის აპოგეას“ (კაპანელი, 1925:25).

გარდა ამისა, კაპანელთან, ცალკეული კულტურის როგორც თეორიული, ისე მხატვრულ-მითოლოგიური მსოფლმხედველობაც ტროპულ ნიადაგზეა აღმოცენებული, კუთხურ შემოქმედებით სქემაზეა აგებული და ორგანულ-ისტორიული ტრადიციების პირველსახიდან გამოსვლით განსჯის და იაზრებს: „ქვეყანა გიბრალტარის სვეტებთან თავდებაო, - ამბობდნენ ელინები, - ვინც ბერძენი რ არის, ყველა ბარბაროსი და სულელიაო; განა ეს ტროპული ეგოცენტრიზმი არ არის? [...] რაბინდრანათ თავორის რიტმულ მეტყველებაში მუსიკალურ იდეებად ირხევა ინდოეთის წარსული, ჰაერი, ბუნება და უღრან ტყეთა შტოები“ (კაპანელი, 1925:27). როგორც ვხედავთ, კაპანელს სურს დაგვარწმუნოს, რომ მსოფლიო კულტურის ორივე ზოგადი სახეობის შემთხვევაში, როგორც წმინდა მენტალურ-დისკურსიული, ისე წმინდა ხატოვან-იდუური და შემოქმედებითი წადილი, სწრაფვა და მიღწევა მხოლოდ და მხოლოდ ისტორიულ-კუთხური და ეროვნულ-სოციალური მოდგმის ზნე-ჩვეულებათა სულიერი შესაძლებლობების პირდაპირი შედეგია და, ამდენად, გაუაზრებელი განცდისა და ქვეცნობიერი ცოდნის ფენომენოლოგიური გამოვლენაა.

როგორც ჩანს, კულტურული არქეტიპების შეფასების კაპანელისეული მსჯელობა ობიექტური კრიტერიუმების ძიების პათოსით იწყება და სუბიექტურ-იდეალისტური მიმართულებით ვითარდება, რაც, ბუნებრივია, მოულოდნელია და მას ვერ გავამართლებთ მატერიალისტური პრინციპების საფუძველზე აგებული „ორგანოტროპიზმის თეორიის“ ფარგლებში. თავისთავად კი, მსგავსი თვალსაზრისი, კერძოდ, არქეტიპის, როგორც წარმოსახვათა გაუცნობიერებელი საბაზისო სქემისა და ფსიქიკური საფუძვლის, უნივერსალური ხასიათის აღიარება ყოველი

კულტურულ-ტრადიციული გამოცდილებისთვის [გარკვეული სახეცვლილებებით] სრულიად ნაცნობია, მიღებული და აპრობირებული კულტურის თეორეტიკოსთა შორის. ამის ნიმუშად შეგვიძლია დავასახელოთ თანამედროვე ქართველი კულტუროლოგის სოსო სიგუას ნააზრევი, მოცემული სამეცნიერო ტექსტის ქვეთავში სახელწოდებით „წარმოდგენიდან – წარმოსახვისაკენ: ასოციაციები“. ავტორის აზრით, შემოქმედებითი ჟინისა და აზარტის ძირითადი წარმმართველი ძალა და ენერგია ასოციაციურ აზროვნებაშია, რომელმაც განსაზღვრა „არქაული დიფუზიური ადქმის დიფერენცირება და დანაწევრება“ (სიგუა, 2012:307); სადაც „მოქმედებენ, ერთი მხრივ – არაცნობიერი ბიძგები, მათი სიგნალები, მეორე მხრივ – მოძალებული ასოციაციები და [...] ტვინის ბიოელექტრული აქტივობა“ (სიგუა, 2012:308); რაც მთავარია, „ყოველი მათგანი არის გენეტიკურ თვისებათა ტრანსფორმაცია“ (სიგუა, 2012:312); ხოლო, „საფუძველი არის ფსიქიკისა და ცნობიერების მუდმივი სახეცვლა, რაც მოაქვს დროს, ახალ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ რეალიებს“ (სიგუა, 2012:178).

ევროპული კულტურის შესახებ მსჯელობაში კაპანელი გამოყოფს და აქცენტს აკეთებს ანტიკური კულტურის არსისა და მნიშვნელობის განმარტებაზე; უფრო კონკრეტულად, იგი აბსოლუტურად ეთანხმება აზროვნების ისტორიაში გაბატონებულ შეხედულებას იმის შესახებ, რომ ელინური სამყაროს კულტურა თანამედროვე ევროპული ცივილიზაციის ერთ-ერთ უმძლავრეს საყრდენს წარმოადგენს: „ანტიკური ცივილიზაცია, დათანაწყობებული ელინიზმით, ღებულობს უნივერსალურ ხასიათს ევროპის მატერიკისთვის: ფსიქოლოგიურ გაშლილობასა და კოსმიზმს მატერიულ ფორმას აძლევს ცეზარების მსოფლიო ხასიათის გაქანება“ (კაპანელი, 1923:43).

როგორც ჩანს, ანტიკური საბერძნეთის კულტურის ხანგრძლივი სრულყოფის გზაზე ისტორიულად დაფიქსირებული ცალკეული ეტაპებიდან კაპანელის განსაკუთრებული კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ელინიზმის პერიოდი. ბუნებრივია, ჩნდება შეკითხვა, თუ რა პრინციპით შეარჩია კაპანელმა ეს ეპოქა? – პას-

უხი ასე შეიძლება ჩამოყალიბდეს: ჰომეროსის ეპოქიდან მოყოლებული, ბერძნული კულტურა, სრული აღმასვლით „არქაიკული და კლასიკური განვითარების ეტაპებზე გავლით, სწორედ ელინისტურ ფაზაში აღწევს უმაღლესი გაფურჩქვნის ხანას და რომის ელინიზაციით თავის დასასრულს უახლოვდება“ (Bagrationi, 2017:6). გარდა ამისა, ელინისტური პერიოდი მოაზრებულა, როგორც ისტორიული დროის საგანგებო მონაკვეთი, როცა “ძველი პოლიციურ-მონარქიული სახელმწიფოები - ბაბილონი, ასურეთი, სპარსეთი - დაიპყრეს მაკედონელებმა: კულტურა ამ სახელმწიფოების, დათანაწყობებული ელინიზმით, შევიდა ხმელთაშუა ზღვის ცივილიზაციაში, რომელშიც დროთა ვითარებაში ჩაისახა ქრისტიანული მოძღვრების მაგარი ორგანიზაციები” (კაპანელი, 1923:43), ანუ, ელინური სულიერ-ინტელექტუალური მონაპოვარის, ზნე-ჩვეულებებისა და ტრადიციების არაბერძნულ სივრცეში განვრცობისა და აღმოსავლურთან ზიარებით ჩამოყალიბებული და დამკვიდრებული განსაკუთრებული კულტურულ-ისტორიული მოვლენა, როგორც „მომენტი სინტეზის, „პროგრესიული“ მომენტი ისტორიაში“ (კაპანელი, 1923:43). რა შეიძლება ითქვას ამასთან დაკავშირებით?

როგორც სოსო სიგუა აღნიშნავს, „ზოგი მოაზროვნისათვის კაცობრიობის ისტორია – ეს მხოლოდ ევროპეიზმის ისტორიაა; დღეს ევროპულ კულტურას არ სჭირდება ძალდატანებით გავრცელება. მისკენ თავისთავად ისწრაფიან სხვადასხვა კონტინენტის შვილები, აღიარებენ მის უპირატესობას, ცივილიზაციურ ღირებულებას“ (სიგუა, 2013:28). კაპანელი კი ის მოაზროვნეა, რომელთანაც კულტურის ევროპულმა სტილმა გამომსახველობის სრული შესაძლებლობები სწორედ კულტურის აღმოსავლური სულის იდეალებთან თანაზიარობით მოიპოვა და გამოავლინა, კერძოდ: კულტურის ისტორიაში ელინისტურ მსოფლმხედველობას დასაბამი მიეცა ალექსანდრე მაკედონელის მიერ მსოფლიო მასშტაბის სამხედრო-მონარქიული იმპერიის შექმნის შედეგად, რამდენადაც მას თან მოჰყვა აზროვნების ანტიკური მოდელის ზეგავლენა მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნებისა და

მთელი ხმელთაშუა ზღვის რეგიონის კულტურაზე, ანუ ბერძნული ფილოსოფიის, ლიტერატურისა და საერთოდ, შემოქმედებითი მიმართულების გატანა და ფართოდ გავრცელება ელადის საზღვრებს გარეთ, და, მამასადამე, ელინური და აღმოსავლური კულტურების ურთიერთმეხვედრა. ამ უკანასკნელში, იგულისხმება ისიც, რომ ძველმა წელმაგარმა აღმოსავლურმა კულტურამ ბერძნულ კულტურასთან ზიარების პარალელურად, თავის მხრივაც, მოახდინა გავლენა მასზე. სწორედ ამის შედეგია, რომ ელინური კულტურის შემდგომი განვითარება ამიერიდან მიმდინარეობს ახალი – ელინურ-აღმოსავლური გზით.

აღნიშნულის დამადასტურებელ არგუმენტად კაპანელი შემდეგ ფორმულირებას გვთავაზობს: „ცივილიზაციის ისტორიაში ჩვენ ვხედავთ გავლენის ურთიერთობას მდგომარეობისა და იდეოლოგიის შორის“ (კაპანელი, 1925:132), ანუ, კულტურის სულიერი მდგომარეობა აყალიბებს იდეოლოგიის შინაგან კონსტრუქციას, იდეოლოგიის განსაკუთრებული კონსტრუქცია კი, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს კულტურის ფორმულირებაზე; „ფილოსოფია ორგანოტროპიზმისა არის განსაკუთრებით გენეზისის ფილოსოფია“ (კაპანელი, 1925:132), რამდენადაც ორგანოტროპული მსოფლგაგება ცდილობს გამოარკვიოს, როგორ იძენება და იკვეთება კულტურის ერთი გარკვეული მოყვანილობა და როგორ უკავშირდება იგი კულტურის მეორე მოხაზულობას: მ დ გ ო მ ა რ ე ო ბ ა მ შ ე ქ მ ნ ა ი დ ე ო ლ ო გ ი ა და ი დ ე ო ლ ო გ ი ა ჰ ქ მ ნ ის ა ხ ა ლ მ დ გ ო მ ა რ ე ო ბ ა ს – აი, ორგანოტროპული ხასიათი კულტურის ევოლიუციისა, ცივილიზაციისა“ (კაპანელი, 1925:133).

როგორც ჩანს, კაპანელთან ცივილიზაციაც, როგორც კულტურის განვითარების ზენიტური საფეხური, ვასალური წყობის დამოკიდებულებაშია სოციალურ-ისტორიულ შედარებითობასთან; ამასთან ცივილიზაციის სული, როგორც გონითი მოღვაწეობისა და სულიერი განცდის ერთობლიობა, აწყობილია იმ საშუალებებითა და მანევრებით, რომელსაც კარნახობს გარკვეულ დროსა და სივრცეში განხორციელებული საზოგადოებრივი

ვითარება; კულტურის მოვლენათა დახარისხება კი მსგავს გარემოებაში, ბუნებრივია, მიმდინარეობს სოციალური ყოფიერების აუცილებლობათა მითითებით: „ყოველი ეპოქის სული თავისი კულტურულ-ცივილიზაციური სტილით და ინდუსტრიით წარმოადგენს რეფლექსოლოგიურ ლაბორატორიას, რომელშიც ცნებები ისე მზადდებიან შრომით, წვალებით, თანდათანობით, ჩვეულებათა კოორდინატებით, როგორც რომელიმე დიდ ქარხანაში ჩვენი ყოფა-ცხოვრების საჭიროებისათვის ნივთები...“ (კაპანელი, 1925:133-134).

რასაკვირველია, კაპანელს მხედველობიდან არ გამორჩენია ის გარემოებაც, რომ კულტურის თითოეული ტიპი, როგორც შემოქმედებითი ისტორიის რეზულტატი, ურთულესია თავისი სტრუქტურით, და რომ მასში გარკვევის სიძნელის ერთ-ერთ პირობას მისსავე საფუძველში მოცემული ბუნებრივი სინამდვილის კანონზომიერი ხასიათი წარმოადგენს: „ბუნება ცოცხალი ჰაერეთია კულტურისა; ბუნების მოვლენები არტახებია კულტურული შემოქმედებისთვის“ (კაპანელი, 1925:83). ამასთან, შემოქმედებითი ისტორიის პროცესში ბუნება და კულტურა ერთმანეთისგან აბსოლიტურად გამიჯნული არ არიან; პირიქით, ისინი ერთმანეთს საჭიროებენ და სუბორდინირებენ: „კულტურა ზედნაშენია ბუნებისა, ერთგვარი გაგრძელებაა მისი და სწორედ ამიტომ კულტურული შემოქმედებისთვის ადამიანი ყველგან სარგებლობს იმ მასალებით, იმ ფერებით და ფორმებით, რომელთა შეგრძნობა და ასახვა შეეძლო ადამიანს თავის გარშემო მიწა-წყალზე“ (კაპანელი, 1925:83).

ჩვენთვის საინტერესოა, რომ ორგანოტროპული თვალსაზრისით, კულტურას, „რომელშიც მოხსნილი და შენახულია ბუნებრივი გარკვეულობანი“ (ყულიჯანიშვილი, 2006:269), მისი სხვადასხვა ისტორიული ტიპის შემთხვევაში ერთმანეთის იდენტური საზრისი ენიჭება; როგორც ევროპული, ისე აღმოსავლური კულტურა, მთელი თავისი მრავალფეროვნებით, იმ ბუნებრივი გარემო-პირობების შესაფერის ელფერს ატარებს და მემკვიდრეობს, რომელშიც ყალიბდება და ვითარდება, თითოეულის ევოლუ-

ციის ცალკეული მეტამორფოზაც და ყოველგვარი ვითარებაც არსობრივად განპირობებულია განსაზღვრულ დროსა და სივრცეში განფენილი ბუნების კანონზომიერი მდგომარეობით. ასე, მაგალითად, „აღმოსავლეთის თვალგადაუწვდენელი მიწდვრები და ერთსახიანი სივრცეები უსაზღვრო ინდივიდუალიზმის სურვილებს იწვევენ სულში“ (კაპანელი, 1925:142), ან კიდევ, „ექსტაზი დიონისიური ან აპოლონური შეუძლებელია გრენლანდიაზე და ციმბირში, შეუძლებელია ისეთ პირობებში, სადაც არსისა და მდგომარეობის შორის ურთერთობა არ იძლევა ორგანიული სისავსის შეგრძნობას, სადაც ბუნება და მისი კლიმატიურ-გეოგრაფიული თავისებურება ხელს არ უწყობენ ამ შეგრძნობის განცდას“ (კაპანელი, 1925:56). ამდენად, კაპანელისთვის კულტურის განვითარება იმდენად არის დამოკიდებული ბუნებრივ პირობებზე, რამდენადაც იგი განპირობებულია საზოგადოების მხრიდან ბუნების მიერ შექმნილ შესაძლებლობათა დაუფლების, ათვისებისა და გამოყენების მდგომარეობით. აქედან გამომდინარე, იგულისხმება, რომ სამყაროს სხვადასხვა ნაწილში, ურთიერთგანსხვავებულად მოქმედი ბუნების ძალთა შესაბამისად, იქმნება ერთმანეთისგან თვისობრივად გამორჩეული ცალკეული კულტურა და, ამავე დროს, თითოეული მათგანის ფორმირება ხორციელდება სპეციფიკური ბუნებრივი ფაქტორების ხელშეწყობით.

ამასთანავე, კაპანელი ცდილობს ნათელყოფს ევროპული და აზიური კონტინენტისა და ქვეყნის ნაწილების გეოგრაფიულ თავისებურებათა გავლენა მათი კულტურის ფორმირების მიმდინარეობაზე, ასევე ცივილიზაციათა წარმოშობის განმაპირობებელი ფაქტორები და მათი განვითარების განმსაზღვრელი ბუნებრივი ვითარებანი. ორგანოტროპული თეორიის მიხედვით, გარემოს ცალკეულ პირობათაგან „კულტურისა და ცივილიზაციის განვითარებაზე, გარკვეულწილად, გავლენას ახდენს გეოგრაფიული განედის, ნიადაგისა და კლიმატის ერთობლივი მოცემულობა-გარკვეულობა“ (Didmanidze, Bagrationi, 2022:4). თუმცა ისიცაა, რომ მათ აბსოლუტური მნიშვნელობა არანაირად არ მიეწერებათ. ავტორი ყოველმხრივ ცდილობს აჩვენოს, რომ გეო-

გრაფიული მოცემულობისა და კლიმატის ცვლილების შესაბამისად იცვლება ცივილიზაციის წარმოშობის შესაძლებლობანიც: „ხან ველური, ქარიშხალისებური მოძრაობა, ხან ზანტი ზმორება და მთქნარება აღმოსავლეთური სულის დამახასიათებელი თვისებებია და ეს თვისებები შემუშავდა აღმოსავლეთის გეოლოგიურ-გეოგრაფიული და მეტეოროლოგიური პირობების გავლენით მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში“ (კაპანელი, 1925:143); გარდა ამისა, „ყოველ კუთხემ სამყაროში აკეთა ის, რის გაკეთება შეიძლებოდა; ყოველი პროფესია ირჩევა გენეტიური მემკვიდრეების და მდგომარეობის ურთერთობით; ბუნების შესაძლოება ხელს უწყობს ამ ურთერთობას. სადაც წითელი თიხაა, ადამიანი აკეთებს ჭურჭელს, სადაც დიდ-ძალი ხე-ტყეა, ადამიანი აშენებს და დურგლობას ეჩვევა; სადაც რკინა ბლომად არის - ზეინკლობას სწავლობს; მდგომარეობა იძლევა ორგანოტროპიული შემოქმედების შესაძლოებას“ (კაპანელი, 1925:17).

ჩვენი აზრით, კაპანელის ზემოაღნიშნული შეხედულებები „ძალიან უახლოვდება სოციოლოგიაში ფართოდ აღიარებული გეოგრაფიული მიმართულებების ცნობილ წარმომადგენელთა, კერძოდ ინგლისელი ისტორიკოსის ჰენრი თომას ბოკლისა [ნაშრომში „ცივილიზაციის ისტორია ინგლისში“] და რუსი (წარმოშობით რუმინელი) მეცნიერ-გეოგრაფის ლევ ივანეს ძე მეჩნიკოვის [ნაშრომში „ცივილიზაცია და დიდი ისტორიული მდინარეები“] თეორიულ კონცეფციებს“ (ბაგრატიონი, 2018:192-194); რამდენადაც, იგი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ცივილიზაციის ფენომენს გეოგრაფიულ-ბუნებრივი გარემოს ფაქტორი მექანიკურად განსაზღვრავს და, შესაბამისად, გვერდს უვლის გარემოს გვერდით ადამიანური მოღვაწეობის აუცილებლობას, ე. ი. კულტურის სოციალური განპირობებულობის ობიექტურ კანონზომიერებას. როგორც თავად კაპანელი აღნიშნავს, „გეოგრაფიული, კლიმატური, ბიოლოგიური პირობები წუთისოფლად ყველგან ათავისებურებს ცხოვრებას; კუნძულებზე, ავსტრალიაში, ბრაზილიაში, ციმბირში, ევროპის დიდ ქალაქებში სოციალური ცხოვრება ერთნაირი არ არის; რაკი ერთ კუთხეში ერთნაირი

სოციალური ცხოვრება თავისი პრინციპებით, კუთხურ-ტროპული ადათებით, სოციალური, მატერიალური და სულიერი კულტურაც ამ კუთხეში ისეთია, რომელიც გამოსახავს იმ სურვილებსა და ტკივილებს, იმ ზრახვებსა და გრძნობებს, რომელთაც ადგილი ჰქონდათ განსაკუთრებულ პირობებში, განსაკუთრებულ მიწა-წყალზე“ (კაპანელი, 1925:67).

სრულიად მართებულად მიგვაჩნია შენიშვნა, რომელიც თავის დროზე სოციოლოგიაში გეოგრაფიული სკოლის კონცეფციის მისამართით გამოითქვა - კულტურის გაჩენასა და განვითარებაში გეოგრაფიული გარემოს როლის გადაჭარბებით და ცალსახად შეფასების შესახებ; იგი კაპანელის შეხედულებებზეც შეგვიძლია სამართლიანად გავავრცელოთ. სახელდობრ, ნებისმიერ ისტორიულ ეპოქაში შეიძლება აღმოჩნდეს შეუსაბამობა გეოგრაფიულ პირობებსა და კულტურათა პროგრესს ან რეგრესს შორის, რამდენადაც განსხვავებული გეოგრაფიული მდგომარეობის ვითარებაშიც ცივილიზაცია იცვლება აღმასვლის ან დაღმასვლის მიმართულებით, ან კიდევ ერთსა და იმავე გეოგრაფიულ პირობებში ცივილიზაცია ერთ ქვეყანაში ყვავის, მეორეში კი მხოლოდ ისახება. ასე რომ, მხოლოდ გეოგრაფიულად ხელსაყრელი გარემოებების მიზეზის გამო თავისთავად, უნებლიედ და ავტომატურად კულტურა არც წარმოიშობა და არც ვითარდება. ამ შემთხვევაში კაპანელის ორგანოტროპული კონცეფციის სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ იგი კულტურასთან მიმართებაში გეოგრაფიულ დეტერმინიზმს ანიჭებს ერთ-ერთ, მორიგ, მაგრამ არა სრულიად გადამწყვეტ და აბსოლუტურ მნიშვნელობას.

როგორც კაპანელი მიიჩნევს, იმ გარემოებაშიც კი, როდესაც ადამიანური ყოფა-ცხოვრება მოკლებული იყო საზოგადოებრივ ინსტიტუტებს, და იმ მდიდარ ინტელექტუალურ გარემოს, რომლითაც დღეს აწესრიგებს და მართავს ბუნებრივ სინამდვილეს, ანუ „პირვანდელი ფორმა კულტურის ორგანიზაციისა, ეწყობოდა იმ მოვლენებს, იმ პირობებს არსებობისას, რომელსაც იგი ყოველდღიურად ხედავდა თავის გარშემო“ (კაპანელი, 1925:123);

უფრო კონკრეტულად, ეს იყო მრავალფეროვანი ფლორითა და ფაუნით შემოსილი და აღჭურვილი ველური სამყარო, რომელთან ურთიერთობაშიც ადამიანი იძულებული იყო თავიც დაეცვა და, მთელ რიგ შემთხვევაში, შეტევაზეც გადასულიყო, თუკი ამას საჭიროებდა მისი საყოფაცხოვრებო მიზნები და მისწრაფებები.

აშკარაა, რომ საზოგადოება, როგორც კულტურის ფენომენი, კაპანელთან შინაგანი, იმანენტური ტროპულობით ითვისებს და ისადაგებს სოციალურ-ისტორიულად ცვალებადი მდგომარეობითი მახასიათებლების შესაფერის ფორმასა და შინაარსს. მისი აზრით, „ცხოველების გაცნობამ ადამიანი სულიერად გადახარა ცხოველური კულტურისაკენ. ადამიანი ცხოველთა ერთ ჯგუფს ეგუება, თანდათანობით ეჩვევა და შემდეგ ცდილობს მათ მოშინაურებას სოციალური საჭიროებისთვის; ხოლო ცხოველთა მეორე ჯგუფს თვითონ ემორჩილება, ისახავს ღმერთებად, სწირავს მსხვერპლს, თაყვანისცემით და ლოცვებით მიმართავს“ (კაპანელი, 1925:124). ანუ, პრიმიტიული საზოგადოებრივი კულტურის შინაარსი მითოლოგიური მსოფლმხედველობის უზოგადესი პოსტულატების გამოხატულებას წარმოადგენს და სათანადო სოციალურ დატვირთვასაც გულისხმობს; ამასთან, ამ დონეზე „მწუხარება და სიხარული, იმედები, გრძნობები და იდეალები ადამიანისა უკავშირდებიან ცხოველურ-მცენარეულ ბუნებას მჭიდროდ“ (კაპანელი, 1925:124).

აქედან გამომდინარე, კაპანელისთვის კულტურის ისტორიის მითოსური მონაკვეთი განსაზღვრულობას იძენს ადამიანური და არაადამიანური ძალების ჰარმონიული ურთიერთმიმართებით, რაც სათანადო ორგანოტროპულ ასახვას პოულობს ზოომორფული წარმოდგენების პრინციპებით მკაცრად და ზუსტად დადგენილ რიტუალებში. ამის საუკეთესო ნიმუშებად, მასთან სახელდება და დეტალურად განიხილება ავსტრალიელ აბორიგენტთა ტრადიციული ცეკვები - კორობორი, ციმბირული დათვის კულტი და ბერძნული ელეფზინის მისტერიები, რამდენადაც თითოეული მათგანის პრაქტიკული შინაარსი ნათელყოფს, რომ

„კულტურის სული საერთოდ იხრება მდგომარეობისკენ, ყოველი ურთიერთობა მდგომარეობისა და სულისა თავისებურ ფორმას იძლევა შემოქმედებისა და განცდისას; შემოქმედება სოციალური განცდის ორგანიზაცია“ (კაპანელი, 1925:124).

აღსანიშნავია, რომ ორგანოტროპიზმის თვალთახედვით, კულტურის ისტორია წარმოდგენილია შემთხვევითი და მოუწესრიგებელი სიმრავლის სახით, რომელშიც თითოეული კულტურის სპეციფიკა დამოკიდებულია დროის, ტერიტორიისა და რასობრივ-ბიოლოგიური თვისებების ფაქტორზე. ამიტომ კულტურათა შორის საერთო ენა და სტილი არ არსებობს; ყოველი კულტურა საკუთარი სუბიექტურ-ინდივიდუალური სამყაროს მფლობელია, და რომლითაც იგი ორგანოტროპულ ურთიერთობაშია ირგვლივ არსებულ გარემო პირობებთან: “სამყაროს წყობა და სახეობა ერთეულების ქაოსია, უდიდესი კულტურა მხოლოდ ტროპული განცდის დათანაწყობებაა: სისტემები და პრინციპები, ღმერთები, კანონები და იდეალები განსხეულებულია ტროპულ-კუთხური ტანჯვით და ილუზიებით. რა არის ნიცშეს ზეკაცი, თუ არა გერმანელი არისტოკრატის პათოსი? რა აქვს საერთო ზარატუსტრას ინდოელთან? [...] განა ძველი ეგვიპტელი ღვთიური სიხარულით არ ივსებოდა, როდესაც ლოცულობდა ნილოსის წინაშე? განა აქ სოციალურ-ტერიტორიული ინტერესი არ ქმნის იდეას ღვთაებრიობისას? განა საუკუნეთა განმავლობაში ევროპელები ერთმანეთს ცეცხლში არ წვაგდნენ ზიარების საკითხისთვის? განა მთელი ერები არ იბრძოდნენ მუმიებისთვის? - მაგრამ ყველაფერი ეს დღეს ისე სასაცილოა ჩვენთვის, როგორც [...] დრომ და პირობებმა თან წაიღო სული ეპოქებისა” (კაპანელი, 1925:24). როგორც ჩანს, კაპანელს სურს დაასაბუთოს შპენგლერისეული კონცეფციის მართებულობა კუთხური, ნაციონალური კულტურის, შემოქმედების რიტმისა და ტიპის შესახებ და, ამ შემთხვევაში, თავისი მაქსიმალიზაციით უკვე უკიდურეს რელატივიზმამდეც კი მიდის.

როგორც ვხედავთ, კულტურულ-ისტორიულ სახეობათა თეორიული გამოკვლევის პროცესში კაპანელი ხელმძღვანელობს

არამდგრადი და დაულაგებელი მეთოდოლოგიური მექანიზმით; მისი შეფასებისთვის შეგვიძლია დავისესხოთ და გამოვიყენოთ კაპანელის სოციოლოგიური ნააზრევის თანამედროვე ქართველი მკვლევარის მექი ლობჯანიძის საფუძვლიანი დასკვნა: „კაპანელის მსოფლმხედველობის მთავარი ნაკლი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ეკლექტიზმის ყველაზე ცუდი გამოვლინებაა. [...] ავტორს არ ესმის საზოგადოების განვითარების კანონები, არა აქვს შემუშავებული სწორი მეცნიერული მეთოდი, აქედან ცხადია, რომ მისი ცდები შეაერთოს სხვადასხვა თეორიები - მექანიკური ხასიათისაა და მოკლებულია რაიმე მეცნიერულ დასაბუთებას“ (ლობჯანიძე, 2006:125-126).

დასკვნები

კაპანელის კულტუროლოგიური ნააზრევი, განსაკუთრებით კი ონტოლოგიურ-აქსიოლოგიური კუთხით, არ არის სათანადოდ შესწავლილი და გამოკვლეული. წინამდებარე კვლევის სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს სწორედ კულტურის შესახებ კაპანელისეული კონცეფციის თეორიულ-ფილოსოფიური შინაარსის განხილვა-გარკვევის მცდელობა, კერძოდ, შემდეგი ძირითადი პოსტულატების მსოფლმხედველობრივი დასაბუთება:

ევროპული და აღმოსავლური კულტურის საერთო არქექტიპული საფუძვლების სისტემურ-ანალიზური ახსნა შესაძლებელია ორგანოტროპული ფორმულით. შესაბამისად, იგულისხმება, რომ როგორც ზოგადად კულტურის ფენომენის, ისევე მისი ცალკეული ტიპის შემთხვევაშიც, ღირებულებითი შეფასების ობიექტური კრიტერიუმების ძიება-დადგენის ტრადიციული მცდელობა წარმოადგენს გარკვეული თეორიული კონსტრუქციის უშუალო რეზულტატს;

კულტურის ყოველგვარი მოდელის იერსახე და ბუნება, ერთგვარად, ყალიბდება თავად კულტურის საფუძველშივე დამკვიდრებული ორგანოტროპული არქექტიპებით, რომელთა აქტიური დომინანტობა მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს როგორც კულტურის განვითარების ისტორიულ ბედს, ისე მისი ერთ-

იანობა-მთლიანობისა და თვითმყოფადობის უზრუნველყოფა-შენარჩუნებას.

მადლიერება

გვინდა დიდი მადლიერებით მოვიხსენიოთ ფილოსოფოსი და კულტურის თეორეტიკოსი, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი აკაკი ყულიჯანიშვილი, თავის დროზე, ნაშრომის ძირითად კონცეფციასთან დაკავშირებული გულისხმიერი კომპეტენტური რჩევების, საფუძვლიანი შენიშვნებისა და გულითადად გაწეული კვალიფიციური კონსულტაციებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

ბაგრატიონი, ირმა. (2018). *კონსტანტინე კაპანელის ფილოსოფია*. მესამე შესწორებული გამოცემა. მონოგრაფია. ბათუმი: „ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“. – URL: <https://www.bsu.edu.ge/sub-15/page/10644/index.html> (10.05.2024.)

ბაგრატიონი, ირმა. (2016). *ევროპული კულტურის ისტორიული ტიპები კონსტანტინე კაპანელის ფილოსოფიაში*, მეშვიდე საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის - „საქართველო ევროპული ცივილიზაციის კონტექსტში“ - მასალები, თბილისი: „ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“. – URL:

Google Scholar Citations/Irma Bagrationi/Historical Types of European Culture in Konstantine Kapaneli's Philosophy/

[PDF] from academia.edu

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=nu_Kma0AAAAJ&pagesize=80&citation_for_view=nu_Kma0AAAAJ:4OULZ7Gr8RgC (30.04.2024.)

კაპანელი, კონსტანტინე. (1925). *სოციალური ესთეტიკის საფუძვლები (ორგანოტროპიზმი)*. ტფილისი: გამომცემელი თომა ჩიქვანაია. – URL: Georgia Integrated Library Informa-

tion System Consortium's Digital Repository/თსუ-ეროვნული სამეცნიერო ბიბლიოთეკა/წიგნები/ფილოსოფია. (15.02.2024.) <http://openlibrary.ge/bitstream/123456789/7143/10/Kapaneli-1925.pdf>

კაპანელი, კოწია. (1923). *სული და იდეა (ბიოფსიხიზმი და კოსმიზმი. ფილოსოფია, ესთეტიკა, კრიტიკა)*. ტფილისი: გამოცემა ალექსანდრე ესაკიასი. – URL: Georgia Integrated Library Information System Consortium's Digital Repository/თსუ-ეროვნული სამეცნიერო ბიბლიოთეკა/წიგნები/ფილოსოფია. (15.02.2024.) <http://openlibrary.ge/bitstream/123456789/7136/8/Suli%20da%20idea%201923.pdf>

ლობჯანიძე, მექი. (2006). *კონსტანტინე კაპანელის სოციალურ-ფილოსოფიური შეხედულებები*. მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია. სავლე წერეთლის სახელობის ფილოსოფიის ინსტიტუტი. თბილისი. – URL: (14.05.2024.)

<https://digitallibrary.tsu.ge/book/2022/Apr/dissertations/lobjanidze-konstantine-disertacia.pdf>

სიგუა, სოსო. (2012). *კულტუროლოგიის საფუძვლები*. წიგნი II. თბილისი: გამომცემლობა „მწერლის გაზეთი“. – URL: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა-/Iverieli/წიგნები/წიგნადი ფონდი. (19.02.2024.) https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/11306/1/Kulturologiis_Safudzvebi.pdf

სიგუა, სოსო. (2013). *კულტუროლოგიის საფუძვლები*. წიგნი III. თბილისი: გამომცემლობა „მწერლის გაზეთი“. – URL: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა-/Iverieli/წიგნები/წიგნადი ფონდი. (19.02.2024.)

http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/8475/3/Kulturologiis_Safudzvebi_Tomi_III.pdf

- ყულიჯანიშვილი, აკაკი. (2006). *ესთეტიკა*. თბ.: გამომცემლობა „მერიდიანი“. – URL: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა/Ivereli/წიგნები/წიგნადი ფონდი.
https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/406042/1/Estetika_2006.pdf (17.02.2024.)
- Bagrationi, Irma. (2017). Konstantine Kapaneli's Philosophical and Aesthetical Conceptions. *The Journal "Cross-Cultural Studies: Education and Science (CCS&ES)"*. Volume 2. Issue II. Middlebury: Publisher Beyer Thomas Robert. Published by Middlebury College. – URL: <http://j-ccses.org/wp-content/uploads/2018/01/Issue-2-2017.pdf> (19.02.2024.)
- Didmanidze, Ibraim. Bagrationi, Irma. (2022). Information Paradigms of Art from the History of Social Aesthetics. *Proceedings of 9th SWS International Scientific Conference on Arts and Humanities_ISCAH 2022*. Volume 9. Issue I. Vienna: Publisher "SGEM WORLD SCIENCE [SWS] Scholarly Society". – URL: doi.org/10.35603/sws.iscah.2022/s07.06 (19.02.2024.) <https://drive.google.com/file/d/1OpFvINdxpwD3LGyVpQaTDIuK10MCsGZG/view?usp=sharing>